

Postoje majority, identita imigrantů a multikulturní vzdělávání

Marcel Mečiar, Jelena Petrucijová

Následující stať není zprávou o výsledcích empirického výzkumu, jedná se spíše o stručnou prezentaci některých sociálně-vědňích výzkumů prováděných na pracovištích Ostravské univerzity (OU) v rámci problematiky postojů a multikulturních vztahů. Konkrétním předmětem textu je představit tři na sobě nezávislé, avšak související empirické výzkumy, jejichž společným pojítkem je zájem o etnické (a zároveň kulturní) menšiny v ČR. První výzkum se zabývá postoji většinové společnosti vůči imigrantům s důrazem na skupinu žadatelů o azyl, tedy těch, kteří usilují o získání statusu uprchlíka. Předmětem v pořadí druhého prezentovaného výzkumu je otázka identity imigrantů z Asie a rovněž poznání migračních proudů a důvodů migrace z tohoto velkého a heterogenního kontinentu. Ve třetím projektu, který se v současné době začíná realizovat, je řešena problematika multikulturního vzdělávání z hlediska utváření a utužování evropského občanství.

Postoje obyvatel Moravskoslezského kraje k problematice imigrantů a uprchlíků

První výzkum zkoumající postoje majoritní společnosti v Moravskoslezském kraji vůči imigrantům již, na rozdíl od dalších dvou, proběhl, a to v listopadu roku 2001. Vznikl jako dílčí část řešení grantového projektu, jehož zadavatelem bylo

Ministerstvo vnitra ČR, na katedře občanské výchovy Pedagogické fakulty OU v součinnosti s katedrou historie Filozofické fakulty OU. Cílem výzkumu bylo získat obraz o postojích většinové společnosti zvláště z hlediska možnosti integrace nově přichozích občanů jiných států na naše území. Značná část zájmu byla směřována k otázce uprchlictví, zkušeností ze styku s cizinci i názorům na existenci uprchlických táborů, s poukazem na (do značné míry mylné) stereotypní představy majority.

Empirická data byla získána pomocí dotazníkového šetření, kdy přibližně 460 dotazníků distribuovali tazatelé z řad studentů Ostravské univerzity.¹ Populaci, o jejichž postojích jsme chtěli získat informace, byli obyvatelé Moravskoslezského kraje (MSK) ve věku od 18 let. Výběrový vzorek nebylo možné získat pomocí nejreprezentativnější techniky – náhodného výběru, a proto přišel na řadu kvótní výběr. Sledovanými znaky byly *pohlaví, věk a vzdělání*.

Výsledky výzkumu odhalily náklon pomyslně ručičky vah postojů obyvatel MSK záporným směrem. Pouhá třetina obyvatel zastávala z hlediska čtyřstupňové měřicí škály² spíše kladný postoj k imigrantům, zatímco další dvě třetiny respondentů se téměř rovným dílem stavěly k nově přichozím se „spíše negativním“ a „negativním“ postojem. Hnacím

¹ Vzhledem k časovým a technickým potížím a k častému nesprávnému vyplnění některých otázek bylo posléze statisticky zpracováno 208 dotazníků.

² Celkový postoj vůči imigrantům byl rozdělen na stupně: pozitivní, spíše pozitivní, spíše negativní, negativní postoj.

motorem xenofobních nálad byly, jak ukázaly některé otevřené otázky, do značné míry typické stereotypy, pomocí kterých interpretují členové majorit jednání imigrantských skupin.

Více než polovina respondentů vyjádřila obavy ze zvýšené míry kriminality v souvislosti s pobytem nově příchozích imigrantů. Jak dokládá Freiová u skupiny imigrantů, kteří žádali či již získali uprchlický status, nebylo zjištěno vyšší procento kriminality než u usedlé populace domácích.³ Je jasné, že na imigranty nelze nahlížet jako na homogenní skupinu, a proto i zde můžeme vydělit některé skupiny, u kterých se předpokládá zvýšená aktivita mimo legální sféru. Pokusy o zkoumání některých imigrantských skupin krachují většinou právě na neprostupnosti nelegálních sfér některých komunit. Další obecná otázka, týkající se všech majoritních společností, problematizuje míru inkluзивity pro nově příchozí. Pokud člověk, který odchází ze své rodné země a přichází do nové cizí země, nemůže naplnit svá očekávání legální cestou, neboť ta je zatarasena či těžko prostupná, zůstává již pouze druhá možnost – nelegální naplňování svých očekávání. Z hlediska typologie jednání nejvýznamnějšího představitele tzv. dynamického strukturalismu Roberta K. Mertona se poté jedná o způsob adaptace pomocí inovace.⁴ Sám hovoří z perspektivy americké společnosti šedesátých let minulého století o tom, „že určité oblasti nemorálnosti a zločinu představují „normální“ reakci na situaci tam, kde byl přijat důraz na peněžní

úspěch, kde je ale zúžen přístup ke konvenčním a legitimním prostředkům k úspěchu“.⁵

Další obavy občanů MSK souvisely s těžkostmi vzájemného soužití. Respondenti nereflektovali pouze jednosměrný pohled, který by pojímal jako problémové jenom imigranty, a jenž byl vyjádřen názory typu: „Jsou hluční a nepřizpůsobiví!“ Naopak, někteří respondenti, ačkoli by se jejich počet dal spočítat na prstech jedné ruky, reagovali obavami o bezpečí imigrantů před útoky extrémně xenofobních skupin naší společnosti.

Problémovost soužití ještě doplňovala představa o velikém počtu imigrantů. V tomto bodě je nutné rozlišit alespoň některé základní kategorie, podle kterých můžeme rozlišit imigranty na legální a nelegální. Jednou z cest získání možnosti legálního pobytu na území ČR je získání statutu uprchlíka – azylu. Počty žadatelů o azyl a již držitelů práva na azyl jsou pečlivě vedeny příslušnými orgány Ministerstva vnitra ČR již po více než 12 let. Za tuto dobu požádalo v České republice o azyl 55493 osob – osoby, které azylovým řízením prošly s úspěchem, tvořily z celkového počtu žadatelů necelého 2,5 % – tj. 2 123 osob.⁶ Problém nastává při odhadech počtů osob, jejichž pobyt na území České republiky není legální. Jestliže oficiální odhady udávají sumu 250 tisíců ilegálních imigrantů, mohou být skutečné počty ještě vyšší. Na druhou stranu pokud k tomuto odhadovanému číslu přičteme ještě počet členů všech minorit v ČR, které tvoří 4 % obyvatelstva,⁷ tak se

³ Freiová, Michaela: *Uprchlická otázka a my*. Praha, Občanský institut 1993, s. 20.

⁴ Merton, Robert K.: *Studie ze sociologické teorie*. Praha, SLON 2000, s. 148.

⁵ Merton, R. K.: *cit. dílo*, s. 153.

⁶ K 30. 4. 2002 žilo na území ČR 1270 osob s aktuálně platným uděleným azylem. Odbor azylové a migrační politiky MV. *Azyl udělen 1990–2002* [online]. poslední revize 30. 9. 2002 [cit. 2002-11-04]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/uprchlici/priz.html>>.

⁷ Šíková, Jiřina: Přípravme se na cizince. In *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Šíková, Tatjana (ed.). Praha, Portál 1998. s. 37–47.

nedostaneme k podílu vyššímu než 5–7 % celkové populace ČR.

V souvislosti s předsudky bude zajisté zajímavé seznámit se s názory respondentů na způsoby řešení integrace imigrantů. Možné způsoby integrace byly pojaty podle základního a jednoduchého třístupňového dělení – *asimilace*, model „tavicího kotle“ a kulturní pluralismus.⁸

1. Podstata *asimilace* spočívá v tom, že přistěhovalci opustí vlastní tradice a zvyky, aby své chování přizpůsobili většině společnosti. 2. Model „tavicího kotle“ naopak předpokládá, že tradice přistěhovalců nejsou potlačeny dominantními tradicemi, ale mísí se s nimi, takže dochází k rozvíjení nových kulturních vzorců. 3. Podle zastánců *kulturního pluralismu* je nejvhodnější podporovat rozvoj vsutku pluralitní společnosti, jež by uznávala mnoho rozdílných kultur jako rovnocenné. Obyvatelé Moravskoslezského kraje se nejvíce přikláněli k asimilačnímu řešení, kdy tento tradiční pohled mnoha většinových společností zastávalo 35 % respondentů. Stejně množství dotazovaných bylo ochotno akceptovat společnost kulturního pluralismu (34 %). Poslední o něco menší třetině (30 %) by vyhovoval model „tavicího kotle“ (1 % respondentů neodpovědělo).

Ačkoli by se podle prezentovaných dat mohly jevit respondenti jako odmítaví vůči pomoci uprchlíkům, dovolily neformální rozhovory zjistit jemné nuance v postojích respondentů. Značná část negativních postojů je poté směřována

vůči typu mladého svobodného muže (uprchlíka – cizince), který je vnímán jako potenciální ohnisko problémů (zvláště kriminality). Takoví mají podle názoru respondentů i přes problémy ve své vlasti zůstat doma a mají je řešit. Tento genderově profilovaný názor byl zaznamenán zvláště u respondentů nejstarší generace, u které je patrně ještě silně zastoupen étos muže-hrdiny, který nemá prchat před problémy za jakýchkoliv podmínek. Pomoc si poté opravdu zaslouží matky s dětmi, staří lidé a především opuštěné a osiřelé děti, tedy skupiny, které na první pohled vzbuzují soucit a lidé si je jako první vybaví při vyslovení slova „uprchlík“.

Důvody migrace a identita imigrantů z Asie

Řešení výzkumného úkolu, který je zastřešen grantem Ministerstva zahraničních věcí, v současné době probíhá na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty OU pod vedením řešitele Vladimíra Baara⁹, který vytvořil výzkumný tým sestávající vedle jeho osoby ještě ze tří sociologů.¹⁰ Výzkum lze jako celek rozdělit na dvě hlavní části, kdy první je zaměřena na zmapování situace v územích, z nichž přicházejí hlavní vlny imigrantů z Asie, a ve druhé jde o poznání identity členů některých imigrantských skupin a důvodů jejich migrace.

V první – sociálně geografické – větvi výzkumu je využívána podrobná analýza statistik a mnoha dalších zdrojů dat pro

⁸ Giddens, Anthony: *Sociologie*. Praha, Argo 1999, s. 251.

⁹ Baar, Vladimír: *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Šenov u Ostravy, Nakladatelství Tilia 2002.

¹⁰ Členy výzkumného týmu jsou vedle Doc. RNDr. Vladimíra Baara, CSc. – Mgr. Eleonóra Hamar, Mgr. Daniel Topinka a Mgr. Marcel Mečiar (všichni tři jsou doktorandskými studenty na katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně).

získání detailních informací o socioekonomických a politických poměrech v zemích původu imigrantů. Ve zdrojových oblastech migrace je sledována politická situace v celém státním útvaru či regionu, ze kterého pocházejí imigrační vlny. Zároveň jsou zjišťovány příčiny vedoucí k rozhodnutí opouštět určitou oblast. Často se může jednat o neutěšenou hospodářskou situaci, která vyhání obyvatele do míst s očekávanou lepší životní úrovní. I tyto aspekty jsou sledovány a hodnoceny jsou navíc podrobeny i možnosti zlepšení ekonomické situace. Ekonomická migrace však není bohužel jediným hybatelem marginalizovaných lidských skupin a komunit. Mnohem fatálnějšími důvody jsou existující konflikty, které vznikají na etnické, náboženské či obecně kulturní bázi, nebo přímo řízené formy diskriminace vedoucí k potlačení menšinových komunit. Proto řešitel projektu Vladimír Baar dlouhodobě shromažďuje informace o struktuře a genезi utlačovaných menšin, o způsobech manifestní i latentní diskriminace a o příčinách vzniku již existujících konfliktů. Směr možného vývoje či řešení problémů je navíc reflektován pomocí znalosti o postojích a zájmech místních vlád a na druhé straně o existenci vojenských, polovojenských nebo teroristických skupin a organizací.

Podle předběžných zjištění na základě použití statistických údajů Ministerstva vnitra ČR je možné charakterizovat hlavní proudy legálně směřujících imigrantů do České republiky. Podle počtů žádostí o azyl příslušníků jednotlivých

asijských států můžeme hovořit o čtyřech silnějších zdrojových oblastech:

1. Legální migrace z jižní Asie – zejména z Indie, jejíž intenzita v ČR kulminovala v letech 1999 a 2001, méně pak z Pákistánu, Šrí Lanky či Bangladéše – rovněž přibližně ve stejném období.

2. Východní Asie, která je prezentovaná především státními příslušníky z Číny a Vietnamu, kdy zatím nejvyšší počty žádostí byly registrovány v roce 2001.

3. Střední Asie je typická směřováním migračních proudů zejména z Afghánistánu (nárůst zejména v letech 1998–2000), Kazachstánu, méně pak z Mongolska či Kyrgyzstánu. Zde je velmi důležité nepodlehnout dojmu, že ze států, které dříve tvořily součást Sovětského svazu, migruje pouze autochtonní obyvatelstvo pod tíhou neutěšené hospodářské situace. Významné migrující skupiny tvoří členové národností usazených ve středoasijských republikách během vlády komunistického režimu (především Rusové, Bělorusové, Ukrajinci), které zde často získávaly významné pozice v rámci společenských struktur patrně i na úkor domácího obyvatelstva. V devadesátých letech jsou již karty rozdány jinak, mnohé země procházejí fázemi oživení národní či islámské identity. Nová situace může být dostatečným důvodem pro dřívější privilegované, aby se rozhodli pro migraci. Jak dokládá sociolog Daniel Topinka, v letech 1994–1998 se v rámci programu přesídlení do ČR vrátilo zhruba 500 českých krajanů právě ze střední Asie či z oblasti Kavkazu¹¹.

4. Z asijské části kavkazské oblasti žádá o azyl nejvíce občanů Gruzie (zejména

¹¹ Mezi teritoria s obyvateli českého původu náleží tyto země: Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Ázerbajdžán, Arménie a Gruzie. Srov. Topinka, Daniel: *Integrace azylantů*. (1. kapitola disertační práce). Ostrava, 2002. s. 2 (doposud nepublikováno).

v roce 2001), poté pravidelně v průběhu celých devadesátých let (hlavně v r. 1993 a 2001) lidí z Arménie.¹²

V sociologické větvi výzkumu je předmětem našeho zájmu identita imigrantů, zejména její národní, náboženská či teritoriální složka, neboť na základě jejich poznání lze získat úplnější obraz o příčinách a důvodech migrace. Vycházíme z faktu, že všechny uvedené země jsou tvořeny pestrou paletou národností a etnik, která vzhledem ke svému počtu ani nemohou být všechna reprezentována národním státem. Proto deklarace státní příslušnosti nemůže sloužit jako definitivní identifikační znak, zvláště když v některých případech dotazovaní žadatelé o azyl neuvádějí státní příslušnost žádnou (během let 1990–2002 – 298 osob).

V této části výzkumu nepůjde o komplexní zjištění struktury imigrantů jako spíše o nalezení typů životních příběhů, které vedly své vypravěče až k opuštění vlastních domovů. K naplnění tohoto záměru poslouží metody biografické sociologie (autobiografické vyprávění) a následná narativní analýza.

Zastánci biografických metod věří v tezi, že jedinci pomocí osobních vyprávění o minulých událostech a činech konstruují svoje identity a životy.¹³ Proto budou provedeny biografické rozhovory s konverzačními partnery z řad asijských imigrantů, což na první pohled zní jako velmi samozřejmá proklamace. Ve skutečnosti jde o nelehkou úlohu pro

výzkumníka v terénu, který si musí získat mnohem větší míru důvěry a vstoupit do mnohem užšího kruhu intimity než u standardizovaných typů rozhovorů. Z tohoto důvodu nebude počet rozhovorů nikterak velký, když navíc vezmeme v úvahu rozsah přepisů získaných rozhovorů, který se často pohybuje v rozmezí 60–100 normostran, a uvědomíme-li si, že ještě poté bude následovat analýza vyprávění. Pro začátek, vycházejíce z výše zmíněných překážek, jejichž paleta může být v realitě ještě pestřejší, hodláme provést přibližně 8 rozhovorů, po dvou vyprávěních obyvatel z každé zdrojové oblasti. Dalším důvodem provedení omezeného počtu rozhovorů je samotná povaha použité metody, díky které je možné (v radikálním pojetí) i na pouhém jednom vyprávění zjistit klíčové společenské jevy. Důležitým zůstává způsob kladení otázek a interpretace.

Kontakty budou navazovány nejen u imigrantů trvale pobývajících na území ČR, nýbrž naše cesty povedou i do příjmacího tábora ve Vyšních Lhotách. Na základě vyprávění životního příběhu vyplynou důvody odchodu, i když se musí počítat se snahou o „přibarvování“ či zkslování skutečnosti, a podle toho bude možné alespoň se pokusit rozlišit skutečné uprchlíky (osoby donucené opustit svoji domovinu) a imigranty (osoby, které se rozhodly opustit svoji zemi na základě vlastního „svobodného“ rozhodnutí).¹⁴ Srovnání vyprávění konverzačních partnerů a informací o stavu

¹² Odbor azylové a migrační politiky MV. *Žadatelé o azyl v České republice 1990–2002* [online]. poslední revize 16.4. 2002 [cit. 2002-11-04]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/uprchlici/statvse.html>>.

¹³ Riessman, Catherine Kohler: *Narrative analysis. Qualitative research methods*, vol. 30. Newbury Park, London, New Delhi, SAGE Publications 1993.

¹⁴ Pojem *imigrant* (z úhlu pohledu cílové země – přistěhovalec, jinak obecněji *migrant*) z teoretického hlediska a v legislativním rámci značí osobu, která na základě vlastního dobrovolného rozhodnutí opouští území státu, jehož je příslušníkem, nebo území státu, kde má trvalé bydliště (v případě, že je osobou bez státního občanství), a vstoupí na

v zemi původu by mělo přinést méně zkreslené výsledky, které budou prezentovány ve výzkumné zprávě, jež bude dokončena na jaře roku 2003.

Evropské občanství a multikulturní vzdělávání

Na podzim letošního roku získala Pedagogická fakulta koordinátorský post v rámci mezinárodního projektu Grundtvig 1 programu Evropské komise Sokrates s názvem *Trainers for European Citizens (Školitelé evropského občanství)*.¹⁵ Na projektu se podílejí ještě partneři ze vzdělávacích institucí dalších sedmi evropských zemí (Belgie, Francie, Litva, Německo, Řecko, Španělsko, Švédsko).

Hlavní myšlenkou projektu je adekvátní reflexe nárůstu množství imigrantů a uprchlíků v dnešní Evropě a snaha napomoci jejich integraci směrem ke kvalitě, která by nepotírala jejich kulturní různorodost, avšak na druhé straně by je povzbuzovala k utváření společné občanské identity – k evropskému občanství. Tato idea se v současné sociálně-vědní teorii objevuje relativně často,

je zkoumána a problematizována z mnoha rovin. Ať píše o evropské identitě¹⁶ nebo o novějším konceptu kulturního občanství¹⁷, vždy zůstává v sázce udržení vnitřní koheze a stability společností evropských zemí v horizontu, místy vznikání, někde již existence multikulturality. Multikulturní diskurz se netýká pouze práv etnických či náboženských menšin, zajímá se o menšiny obecně, které chápe jako sociální skupiny systematicky znevýhodňované a nerovnoprávné v konkrétní společnosti. Mnohost kultur poté vyjadřuje právo podílet se na utváření krásného snu občanské společnosti nehledě nejenom na barvu pleti či na etnický původ, nýbrž rovněž bez pohledu skrze strany přivřenýma očima na homosexualitu, práva žen (chceme-li feminismus), handicapované osoby, staré lidi nebo na subkultury mladých lidí. Ve svém důsledku je v rámci konceptu kulturního občanství (a nejenom zde) požadována dekonstrukce normálnosti – jedná se o zrušení optiky společnosti skrze pohled mladého bílého zdravého a svo-

území jiného státu s úmyslem získat tam trvalý nebo dočasný pobyt. Na druhou stranu se *uprchlíkem* stává každá osoba, která vzhledem k oprávněným obavám z pronásledování z rasových, náboženských, národnostních, politických důvodů nebo z důvodů příslušnosti k určité společenské skupině se nachází mimo zemi své příslušnosti, a která vzhledem ke svým obavám nemůže nebo nechce využít ochrany této země, nebo osoba bez státní příslušnosti, která se nachází mimo zemi svého dřívějšího stálého bydliště a v důsledku zmíněných nepříznivých podmínek se obává nebo se nemůže navrátit do svého domova [Trombik, Petr: Uprchlíci v České republice. (Stav v květnu 1998). In: Šišková, Tatjana (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha, Portál 1998. s. 48–52] – viz též Zákon č. 208/1993 Sb. – Úmluva o právním postavení uprchlíků, Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Hlavní kontaktní osobou projektu je ing. Hana Danihelková. Otázky části sociálně-vědní řeší PhDr. Jelena Petrucijová, CSc. a Mgr. Marcel Mečiar.

¹⁶ Szaló, Csaba: European Identity, Nationalism and the Dynamics of Identity Construction. In: Szaló, Csaba (ed.). *On European Identity: Nationalism, Culture & History*. Brno, Masaryk University 1998. pp. 245–259.

Hojelid, Stefan: European Integration and Idea of European Identity. Obstacles and Possibilities. In *ECPR Joint Sessions/Workshop 19: Identity Politics*. Grenoble 2001.

¹⁷ Stevenson, Nick: Culture and Citizenship: Introduction. In: Stevenson, Nick (ed.): *Culture and Citizenship*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE 2001.

bodného muže heterosexuální orientace pocházejícího ze středních vrstev.¹⁸

V následujícím projektu bude otázka zúžena na vztah většinové společnosti a skupin imigrantů a vliv vzdělavatelů na utváření podmínek multikulturní společnosti. Předpokladem úspěšné integrace je tolerantní soužití různých a navzájem se lišících stran. Z toho vyplývá, že vyjít vstříc musí nejenom nově příchozí, nýbrž i členové domácí (a zatím většinové) společnosti.

Výzkumné úkoly byly rozděleny do tří základních rámců:

1. Pokus o poznání struktury imigrantů v Moravskoslezském kraji (a v administrativních územních jednotkách ostatních partnerských organizací) s důrazem na sociálně marginalizované a exkludované skupiny imigrantů. Zájem je zúžen na nově přistěhované obyvatele jiných států, kteří se zde usadili po roce 1989, kdy byly otevřeny hranice postkomunistických zemí.

2. Postoje většinové společnosti vůči imigrantům a uprchlíkům. Zde bude využito údajů již provedeného výzkumu z roku 2001 a novějších dat z externích zdrojů.

3. Jelikož je hlavním výstupem, který zadavatel požaduje, poněkud přemrštěná představa o „pan-evropské příručce“ pro pracovníky v multikulturním prostředí a v multikulturním vzdělávání, bude nejvýznamnější část zkoumání reality zaměřena na expertní vědění, problémy vzdělavatelů ve vztazích, socializaci a vzdělávání imigrantů. Hodnocení a analýza jejich potřeb bude poté využita odbornými didaktiky pro tvorbu praktické příručky a internetového výukového modulu. V první fázi bude rovněž pro-

vedena survey existujících datových zdrojů a publikací.

Pro základní orientaci v rozdílech mezi zúčastněnými organizacemi partnerských zemí bude použita kvantitativní technika – dotazníkové šetření. Cílovou skupinou budou zaměstnanci každé partnerské organizace, kteří pracují v praxi s členy imigrantských skupin (s dětmi i s dospělými). Z toho dále vyplývá, že počet respondentů nebude veliký a srovnávány budou statisticky malé podsoubory.

Otázka obsahu dotazníku je operacionalizována do několika rovin: a) postoje a hodnotová orientace vzdělavatelů – osobní standardy, b) praxe a odborné předpoklady vzdělavatelů, c) a vzhledem k možnosti komparace více zemí – evropská identita. Dotazníky jsou distribuovány v anglickém jazyce. V tomto bodě začíná problém jazykových kompetencí vzdělavatelů některých zemí, kteří nejsou schopni otázky zodpovědět ve výše zmíněném světovém jazyce. Proto jsme museli přistoupit k překladu do národních jazyků i za cenu očekávaného zkrácení.

Jazykové kompetence problematizují i pozdější využití metod kvalitativní povahy – semistandardizovaných rozhovorů s konverzačními partnery z řad expertů, jejichž obsah by měl pokrýt praktické problémy vzdělavatelů v multikulturním prostředí. Přesto bude vedena snaha vyjít tímto směrem. Jedním z možných pretestů fungování mezikulturního výzkumu je uvedení do provozu internetové diskusní skupiny z řad a okolí zúčastněných partnerů, v rámci které by mohli virtuální konverzační partneři odpovídat na určité okruhy

¹⁸Hall, Stuart. Introduction: Who needs Identity? In: Hall, S. and du Gay, P. (eds.): *Questions of Cultural Identity*. London, SAGE 1996, pp. 5–17.

otázek (semistandardizace). Lze předpokládat, že po jistém čase dojde k teoretickému nasycení problému a získaná data (informace o problémech multikulturního vzdělávání z hlediska integrace /inkluze/ ještě „nezařazených“) budou prakticky využitelná pro didaktické účely.

Úplně na závěr považujeme za důležité zdůraznit podstatu celkového projektu, kterým je upevňování evropské sounáležitosti a spolupráce na úrovni evropských zemí s důrazem na ideu evropské identity v rámci pomoci doposud neintegrováných skupin pocházejících z odlišného kulturního prostředí.

Závěr

Na katedře občanské výchovy Pedagogické fakulty a katedře sociální a regionální geografie Přírodovědecké fakulty

Ostravské univerzity začíná snaha o zmapování málo probádaného prostoru vztahů majority a menšin – zvláště těch, které se zde usadily relativně nedávno. Mohou a jsou vnímány jako nový element společnosti, vůči kterému je možné svalovat vinu za nedostatky a zlořády v celé společnosti. Druhou stránkou věci je poté poskytnutí prostoru pro nové příchozí, aby mohli nalézt nová místa, kam by mohli náležet, a aby měli důvody o to stát.

V případě úspěšného naplnění úkolů během výzkumného úsilí se objevuje nový horizont naděje, že se bude v načrtnutém tématu nadále podrobně pokračovat i ve spolupráci s občanskými sdruženími (Institut pro studium kultury a etnocentrismu)¹⁹ nebo neziskovými nevládními organizacemi.

¹⁹ Richardson, Diane: Cultural Citizenship and Sexuality. In: *Culture and Citizenship*. Stevenson, Nick (ed.): *Culture and Citizenship*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE 2001.